

Appendix A Vraagarticulatie taalachterstanden in Nederland in Kaart

1. Inleiding

Het TaalLab heeft als doel om te werken aan een duurzame verbetering en innovatie van het Nederlandse taalonderwijs. In het eerste jaar van het TaalLab staat een verkenning van de status quo centraal. In overeenstemming met het door het TaalLab gehanteerde 5D-model, is het belangrijk om eerst in kaart te brengen waar de knelpunten in het Nederlandse taalonderwijs zitten en wat daarvan de mogelijke oorzaken zijn. De doelstellingen van deze fase zijn tweeledig. Allereerst helpt gedegen aandacht voor vraagarticulatie het TaalLab om te bepalen welke veelbelovende taalaanpakken meer onderzoek behoeven en op welke gebieden er behoefte is aan nieuwe aanpakken en/of dataverzameling. Daarnaast biedt de verzamelde kennis belangrijke input voor beleidsmakers en wetenschappers buiten het TaalLab. Op basis van een gedegen overzicht van de status quo kunnen schaarse middelen doelgerichter worden ingezet. De kennis die tijdens de oriëntatiefase wordt opgehaald, zal worden samengevat in het Rapport Oriëntatiefase.

2. Onderzoekopzet

2.1 Hoofd- en deelvragen

Het Rapport Oriëntatiefase bestaat uit vier delen die ieder hun eigen hoofd- en deelvragen hebben. Het eerste deel richt zich enerzijds op de beschrijving van de taalontwikkeling van de kinderen in het funderend onderwijs en daarvoor en anderzijds mogelijke oorzaken van de taalachterstanden op basis van de wetenschappelijke literatuur. Tweede deel beschrijft de stand van zaken met betrekking tot taalontwikkeling van de leerlingen in funderend en voortgezet onderwijs op basis van de beschikbare grootschalige nationale en internationale kwantitatieve data van hoge kwaliteit. Derde deel geeft een overzicht van de internationale wetenschappelijke kennis over effectieve en kansrijke aanpakken om taalachterstanden terug te dringen op basis van de bestaande effectstudies. In het derde en laatste deel worden de beschikbare aanpakken en aanbieders daarvan in het Nederlandse onderwijsveld in kaart gebracht, en wordt onderzocht in hoeverre dit aanbod aansluit bij de vragen en behoeften van onderwijsprofessionals.

2.1.1 Deel 1: Taalontwikkeling en oorzaken van taalachterstanden

Hoofdvraag: hoe verloopt normale taalontwikkeling van kinderen en jongeren en wat zijn de mogelijke oorzaken van taalachterstanden op verschillende leeftijden?

Deelvragen:

- Wat zijn de verschillende taalvaardigheden en taalaspecten en hoe verloopt hun typische ontwikkeling in de eerste 15 jaar van een leerling?
- Wat zijn de mogelijke oorzaken van taalachterstanden en in welke categorieën zijn deze in te delen?
- Wat zijn de kenmerken van effectief taalonderwijs voor het lezen, schrijven, luisteren?

2.1.2 Deel 2: Kwantitatieve data over taal- en leesontwikkeling

Hoofdvraag: Welke kwantitatieve, grootschalige dataverzameling is er beschikbaar om de taalontwikkeling van Nederlandse kinderen en jongeren (0 tot 15 jaar) in beeld te brengen en wat vertellen deze data ons?

Deelvragen:

- Welke databronnen zijn er beschikbaar om de taalontwikkeling van Nederlandse kinderen in kaart te brengen?
- In hoeverre hebben we, op basis van de huidige databronnen een compleet overzicht van de taalontwikkeling van Nederlandse kinderen en jongeren?
- Welke kansen zien we om dataverzameling op het gebied van taalontwikkeling in de toekomst te verbeteren?
- Wat is het huidige taalniveau van Nederlandse kinderen en jongeren?
- In hoeverre is er ongelijkheid in taalvaardigheid op basis van de achtergrondkenmerken van leerlingen? En in hoeverre is deze ongelijkheid de afgelopen jaren veranderd?
- Hoe groot is de spreiding van het taalniveau van Nederlandse kinderen (verschil tussen laag- en hoogpresteerders)?
- In hoeverre bestaan er verschillen tussen scholen in ongelijkheid in taalvaardigheid op basis van achtergrondkenmerken gedurende de schoolloopbaan?
- In hoeverre bepaalt de niveaugroep (VMBO/HAVO/VWO) in het voortgezet onderwijs de ontwikkeling van taalniveau?
- Wat weten we over de leesmotivatie en het leesgedrag van Nederlandse leerlingen?

2.1.3 Deel 3: Literatuuroverzicht effectieve aanpakken bestrijding taalachterstanden

Het tweede deel van het rapport geeft een overzicht van de internationale wetenschappelijke literatuur over effectieve aanpakken gericht op het terugdringen van taalachterstanden en het stimuleren van taalontwikkeling van kinderen in het primair en secundair onderwijs.

Hoofdvraag: Welke interventies hebben een positief effect op de taalontwikkeling van schoolgaande kinderen, en hoe zien die eruit?

Deelvragen:

- Welke interventies hebben een positief effect op de taalvaardigheden van jonge kinderen (2-9 jaar) die risico lopen op taalachterstanden?
- Op welke taalvaardigheden zijn de effectieve taalinterventies voor jonge kinderen (2-9 jaar) gericht?
- Op welke taalaspecten zijn de effectieve taalinterventies voor jonge kinderen (2-9 jaar) gericht?
- Welke interventies hebben een positief effect op de taal- en leesvaardigheden van oudere kinderen (9-15 jaar)?
- Welke interventie-elementen tonen veelbelovendheid voor welke taalaspecten en -vaardigheden?

2.1.4 Deel 4: Het Nederlandse aanbod

In het derde en laatste deel wordt geïnventariseerd welke kennis, oplossingen en aanpakken er op dit moment beschikbaar zijn voor de Nederlandse onderwijspraktijk om de taalvaardigheden van zowel alle als doelgroepleerlingen te verbeteren, en wordt het speelveld waarin vraag en aanbod worden uitgeoefend geanalyseerd.

Hoofdvraag: Welk aanbod is er op de Nederlandse onderwijsmarkt om de taalvaardigheden van leerlingen te verbeteren, en in hoeverre sluit dit aanbod aan bij de vragen en behoeften van Nederlandse onderwijsprofessionals?

Deelvragen:

- Welke kennis, oplossingen en aanpakken worden aangeboden en door wie?
- Welk aanbod is er voor leerkrachten, schoolleiders en schoolbesturen?
- Hoe kansrijk is het huidige aanbod?
- Hoe wordt het huidige aanbod gewaardeerd en gebruikt door onderwijsprofessionals?
- In hoeverre sluit het huidige aanbod aan bij de vragen en behoeften van onderwijsprofessionals?
- Welk aanbod zou (door)ontwikkeld moeten worden?

2.2 Onderzoeksdesign

2.2.1 Deel 1: Databronnen

In het eerste deel van het rapport wordt allereerst een overzicht gegeven van de belangrijkste kwantitatieve, grootschalige dataverzamelingsprojecten om de taalontwikkeling van Nederlandse leerlingen in beeld te brengen. Het overzicht van databestanden is tot stand gekomen op basis van literatuuronderzoek en gesprekken met stakeholders uit het veld. In recente publicaties over de taalvaardigheid van Nederlandse leerlingen is bekeken welke databronnen gebruikt zijn. Daarnaast zijn er gesprekken gevoerd met belangrijke stakeholders (e.g., Stichting Lezen, lokale onderwijsmonitoren) om te horen welke databronnen zij kennen en gebruiken. Vervolgens worden de bevindingen op basis van de genoemde databronnen samengevat. Hiertoe worden de rapporten die op basis van de databronnen geschreven zijn kort samengevat. Aanvullend op de bestaande rapportages worden, speciaal voor dit rapport, met de NCO-LVS data en de OML-data analyses gedaan om het overzicht zo compleet mogelijk te maken.

2.2.2 Deel 2: Literatuuroverzicht effectieve aanpakken

Het tweede deel van het rapport heeft als doel een overzicht te geven van huidige taalinterventies voor leerlingen in de leeftijd van 2 tot 15 jaar. Er wordt een systematische literatuurstudie uitgevoerd naar vroege taalinterventies voor jonge kinderen (2-9 jaar) die risico lopen op taalachterstanden. Een tweede studie richt zich op de internationale wetenschappelijke literatuur naar interventies gericht op het bevorderen van taalontwikkeling bij oudere kinderen (9-15 jaar).

In beide studies wordt de focus van deze interventies beschreven. Dit omvat een plaatsing van alle taalinterventies binnen een kader dat duidelijk maakt op welke specifieke taalvaardigheden en -aspecten de interventies gericht zijn. Deze aanpak onthult of de literatuur over effectieve interventies het volledige spectrum van taal omvat, wat de bewijslast is en waar eventuele lacunes in de literatuur zitten.

Daarnaast is het doel veelbelovende elementen te identificeren die betrekking hebben op specifieke taalvaardigheden en -aspecten. De resultaten worden gecategoriseerd aan de hand van het eerder genoemde kader, waarmee inzicht verkregen wordt in welke componenten voorkomen in welke effectieve interventies, waardoor we een beter begrip krijgen van de kansrijkheid van deze interventie-elementen.

2.2.3 Deel 3: Het Nederlandse aanbod

In het derde deel wordt op basis van desk research het aanbod op de Nederlandse onderwijsmarkt in kaart gebracht. Er wordt omgeschreven hoe het taalonderwijs is

ingericht en welk aanbod er voorhanden is voor Nederlandse onderwijsprofessionals om de taalvaardigheden van hun leerlingen te verbeteren. Dit aanbod zal gecategoriseerd worden om inzicht te geven in de kansrijkheid ervan. Hiervoor wordt het eerder genoemde kader als uitgangspunt genomen en waar nodig uitgebreid.

Er zal een analyse gemaakt worden van het speelveld waarin vraag en aanbod uitgeoefend worden. Op basis van input van de betrokken deelnemende en co-creerende scholen wordt in kaart gebracht in hoeverre het huidige aanbod aansluit bij de vragen en behoeften van onderwijsprofessionals, en welk aanbod (door)ontwikkeld moet worden om het taalonderwijs voor ieder kind in Nederland te optimaliseren.

2.3 5D-fasering

Het Rapport Oriëntatiefase bevindt zich in de eerste twee D's van het 5D-model. Doel van de rapportage is om in kaart te brengen wat de huidige situatie is en te detecteren waar eventuele knelpunten en witte vlekken zich bevinden. Dit gebeurt op het gebied van dataverzameling, wetenschappelijke kennis over kansrijke aanpakken en het huidige Nederlandse taalaanbod. Daarnaast wordt in kaart gebracht hoe de taalontwikkeling van Nederlandse leerlingen er op dit moment voorstaat en welke groepen een grotere kans op achterstanden hebben. De nadruk ligt in het rapport op de detect en diagnose-fase maar er wordt ook een fundering gelegd voor de designfase. Aan het einde van de hoofdstukken wordt vooruitgeblikt naar mogelijkheden om de gesignaleerde knelpunten op te lossen.

3. Co-creatie

3.1 Overkoepelend doel

Het doel van co-creatie binnen dit project is om er zeker van te zijn dat de knelpunten, witte vlekken en mogelijke oorzaken die in het rapport geïdentificeerd zijn ook de zorgen van onderwijsprofessionals, wetenschappers en beleidsmakers reflecteren.

3.2 Co-creatie methode

Voor dit rapport maken we gebruik van Labdagen voor co-creatie. De Labdagen worden twee keer per jaar georganiseerd, en hebben als doel om interactie tussen wetenschappers, onderwijsprofessionals, beleidsmakers en andere betrokken partijen te stimuleren. De input van de deelnemers aan de Labdagen zal worden gebruikt om onderzoeksvragen te formuleren en aan te scherpen. Zo borgen we dat er binnen TaalLab aanpakken worden (door)ontwikkeld (design-fase) en getest (determine-fase) die zowel maatschappelijk als wetenschappelijk relevant zijn. Het doel is om maximale impact te bereiken met de projecten binnen TaalLab.

3.3 Beschrijving aanpak

Binnen dit project wordt door onderzoekers gewerkt aan het creëren van verschillende overzichtstudies. Wanneer het gaat om het overzicht van databronnen en wetenschappelijke literatuur zal dit voornamelijk door wetenschappers worden uitgevoerd. Desalniettemin is co-creatie ook hierbij belangrijk. Labdagen worden benut om de voorlopige bevindingen en conclusies voor te leggen aan onderwijsprofessionals. In hoeverre erkennen zij zich in het beeld dat wetenschappers op basis van hun analyses schetsen? Hebben zij aanvullingen?

3.4 Organisatie

De eerste Labdag vindt plaats op 24 januari 2024. Tijdens deze labdag worden aankomende projecten van TaalLab gepitcht, en wordt een interactieve sessie georganiseerd om input op te halen voor het derde deel van het rapport.

3.5 Plan voor communicatie

Intern

Heidag om samen consequenties van bevindingen te bespreken. Het Rapport Oriëntatiefase vormt de basis voor vervolgprojecten binnen het TaalLab. Tijdens deze middag presenteren onderzoekers van het TaalLab de verschillende delen van het rapport aan elkaar. Vervolgens wordt er gezamenlijk nagedacht over de richting van het TaalLab. Waar moeten de projecten van het TaalLab zich de komende jaren op richten op basis van het rapport? Hoe passen projecten die reeds lopen hierin? Welke conclusies zullen door externe partijen moeten worden opgepakt?

Extern

Conferentie beleidsmakers en wetenschappers

Het Rapport Oriëntatiefase is met name relevant voor onderzoekers en beleidsmakers. Er zal daarom een kleine conferentie georganiseerd worden waarin beleidsmakers en wetenschappers worden uitgenodigd. Tijdens deze conferentie worden de bevindingen van het Rapport Oriëntatiefase georganiseerd. Vervolgens zullen er interactieve (co-creatie) sessies plaatsvinden waarin aanwezigen reflecteren op hun eigen rol. Welke knelpunten die door het TaalLab geïdentificeerd zijn adresseren ze al met hun projecten? Welke knelpunten passen goed bij de doelstellingen van hun organisatie en zouden ze in de toekomst op willen pakken? Welke knelpunten blijven nu liggen en worden (nog) door niemand geadresseerd?

Praktische tools voor de onderwijspraktijk

De kennis uit de literatuurstudies (deel 2 van dit rapport) wordt omgezet in praktische tools voor onderwijsprofessionals, dit kan in de vorm van een toolkit over effectieve interventies gericht op taalachterstanden of praktijkkaarten over effectieve praktijken. Waar dit past, wordt het raamwerk gedeeld met onderwijsprofessionals als tool om bijvoorbeeld taalproblemen op school in kaart te brengen.

4. Outputs

De primaire output van dit project is het Rapport Oriëntatiefase. Deze rapportage is primair gericht op beleidsmakers. De rapportage geeft aanbevelingen voor de focus van beleidsmakers voor de komende jaren. Daarnaast levert dit rapport een systematische review op die gepubliceerd zal worden in een peer-reviewed tijdschrift. Tot slot, zullen, ook praktische tools voor onderwijsprofessionals, zoals toolkits en praktijkkaarten, ook gemaakt worden.

5. Projectplanning

5.1 Planning

Tussen september 2023 en april 2024 wordt gewerkt aan het onderzoek en het schrijven van de eerste versies van de verschillende onderdelen van het rapport. In april wordt benut om alle onderdelen van het rapport samen te voegen zodat het geheel op 1 mei klaar is voor publicatie.

GANTT CHART					
	dec-23	jan-24	feb-24	mrt-24	apr-24
<i>Introductie (H1 t/m H3)</i>					
Schrijven introductie (H1)					
Afmaken Onderzoekskaders (H2)					
Afmaken Typische taalontwikkeling en oorzaken (H3)					
<i>Deel 1: Kwantitatieve data</i>					
Hoofdstuk 4 eerste volledige versie af					
Hoofdstuk 5 eerste volledige versie af					
<i>Deel 2: Literatuuroverzicht effectieve aanpakken</i>					
Leeftijd 2 tot 9 jaar schrijven					
Analyses 9 tot 15 jaar					
Schrijven 9 tot 15 jaar					
<i>Deel 3: Nederlandse taalonderwijs</i>					
Orientatiefase					
Analysefase					
Schrijven eerste versie					
<i>Volledig rapport</i>					
Samenvoegen en schrijven volledige versie					